

О. І. Ситник

кандидат політичних наук, доцент,
доцент кафедри соціогуманітарних технологій
Луцький національний технічний університет
м. Луцьк, Україна

ПОЛІТОЛОГІЧНА ДОКТРИНА В. ЛИПІНСЬКОГО: КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ

Анотація. розглядаються базові концептуальні засади політологічної доктрини В. Липинського: українська державність, елітарна держава, еліта, традиціоналізм і консерватизм.

Ключові слова: традиція, консерватизм, еліта, класократія, релігія, церква, національна аристократія.

Теоретична спадщина В'ячеслава Липинського являє собою цілковито новий тип державницької концепції, відмінний від пропонованих його сучасниками. Вона по-новому ставить проблему опори на традицію і традиційні цінності і змушує кожного, хто нині претендує на виразну політичну позицію, сформулювати своє ставлення до ряду кардинальних соціальних проблем.

За останнє десятиліття вийшло чимало наукових праць з оцінкою різнопланової творчості В. Липинського. Зокрема, його історичні праці вивчалися такими науковцями, як Ю. Вільчинський, І. Гирич, В. Масненко, В. Смолій, В. Ричко тощо. Політологічна, історіософська та соціологічна спадщина В. Липинського знайшла своє відображення у публікаціях В. Бурлачка, І. Вдовичина, І.Г. Ошуляка, Н. Заліської, Л. Кирик, І. Передирій, В. Потульницького, С. Приходька, Є. Пизюра, Ф. Турченка, О. Шморгуна тощо.

Мета статті розкрити концептуальні засади політологічної доктрини В. Липинського.

Він творив в умовах переломного періоду, характерними ознаками якого були: криза історичного розумного оптимізму, просвітительської філософії, «наукового світогляду», виникнення ідеологічного вакууму, як наслідок позитивізму і критики традиційних ідеологій. Зрозуміти політичне мислення В. Липинського можна лише в контексті цих нових ідей, нового світогляду.

В цей період виявилася повна ідейна вичерпність та цілковита ідеологічна неспроможність українських державницьких концепцій, побудованих на дотеперішньому, ще з XIX ст., способі політичного мислення.

В. Липинський написав чимало фундаментальних історичних і політичних праць, у яких остаточно викристалізовується його монархічно-консервативна державотворча концепція. Насамперед, це – «Україна на переломі, замітка до історії українського будівництва в XVII-ім. столітті» (1920), «Релігія і Церква в історії України» (1925), «Листи до братів-хліборобів» (1925). У цих роботах В. Липинський виклав свої політичні погляди на становлення української національної держави.

Навчаючись у провідних вузах Заходу, В. Липинський дістав можливість ознайомитись із здобутками світової політичної і соціологічної думки. Вирішальний вплив на формування світогляду В. Липинського справили п'ять теоретичних напрямів політичної і соціологічної науки того часу: 1) ранні теорії соціального конфлікту, зокрема концепції Гегеля, Маркса, Гумпловича, Оппенгеймера; 2) західноєвропейський раціоналізм кінця XIX ст., в тому числі теорії М.Вебера про значення ірраціональних впливів у людському існуванні та концепції Ж. Сореля, особливо його критика доктрин демократії і лібералізму; 3) політичні теорії еліти Моски, Міхельса, теорія циркуляції еліт Парето; 4) німецька політична історія, зокрема ідеї Л. фон Ранке та його учня Ф. Рацеля про побудову державного життя; 5) польська консервативна історична школа [7, с. 111].

Погляди В. Липинського є наскрізь традиціоналістичними. Він шукає і знаходить опору для своїх теорій в минулому України. Зокрема, історичні традиції української монархії він виводить з історії козацької держави, відповідно до якої обґрунтовує концепцію майбутньої української державності.

На його думку, політичним ідеалом для України є спадкова монархія на чолі з гетьманом. Саме вона може об'єднати українську націю, відродити стару національну традицію. Майбутня українська держава повинна постати у формі дідичного, а не виборного гетьманства з обов'язковою передачею успадкованої

гетьманської влади. Гетьман уособлює державу і є своєрідним «національним прапором», найважливішим символом держави. Гетьман виступає особою, здатною об'єднати навколо себе всю Україну попри політичні, регіональні, національні й організаційні відмінності. Без гетьманату, здатного примирити конфліктуючі політичні угруповання, «будуть боротися за владу і паплюжити одне одного, як це завжди бувало».

Тому, «нема гетьманства без законного Гетьмана. Такого Гетьмана, якого право на Гетьманство, ані з його власного диктаторського бажання, ані з виборчих махінацій «суверенного народу», – а тільки з його Гетьманської Родової традиції – репрезентуючої державну минувшину нашу впливає» [4, с. 462].

Одна з основних тез концепції В. Липинського полягає в тому, що державу можна збудувати за ініціативою провідної верстви або аристократії. Саме вони здатні повести за собою пасивну більшість. В основу своєї концепції аристократії – активної меншості він поклав принцип «територіального патріотизму», який важливіший, ніж національний чинник. Тому й аристократія у нього більш пов'язана з українською державністю, ніж з українською національністю. При цьому під територіальним патріотизмом розумілось пробудження почуття солідарності і єдності між усіма постійними мешканцями української землі, незалежно від їх етнічного походження, соціально-класової приналежності, віросповідання тощо.

На думку В. Липинського, «Хлібороб» по своїй природі не може творити інтернаціоналістів. Утопією є всілякі «зелені інтернаціоналісти» – прояв зараження хліборобів ідеологіями інших верств. Категорії думання хлібороба про міжнародні взаємовідносини мусять по природі речей бути відмінні від думання купця чи неосідлого кочівника. Хлібороб – це земля. Отчиною, Батьківщиною хлібороба є його земля, а його нацією – народ, що ту землю населяє. «Націоналізм» хлібороба зветься патріотизмом. [3, с. 273].

Для Липинського «бути патріотом – це значить бажати всіма силами своєї душі створення людського, державного й політичного співжиття людей, що живуть на українській землі ...» [5, с. 77]. Він засуджує державоруйнуючий націоналізм, який називає шовінізмом, тоді як державотворчий називає патріотизмом. Підхід В. Липинського до даного питання є доволі актуальним і сьогодні. Важко заперечити його тлумаченню поняття «шовінізм», адже «бути шовіністом – це значить прикривати свою духовну пустку (безрелігійність) і своє політичне руйніцтво: отже, зрадництво, хитрість. Безвольність, отаманію, самозакоханість, кар'єризм, здеклясованість – фанатичними вигуками про «Неньку Україну», про «рідну мову», про «ми Українці!», про клятих «Москалів і ляхів» і т. п.» [5, с. 78].

Відмічаючи проблеми, які стоять перед українським державним будівництвом, Липинський вказує на три основні політичні ідеї і три методи організації, які можуть сприяти їх вирішенню: 1) охлократія з диктатурою; 2) демократія з республікою; 3) класократія з правовою – законом обмеженою і законом обмежуючою – монархією.

Критикуючи демократію і охлократію, Липинський вказує, що класократія є найбільш доцільною і придатною для України формою організації суспільного життя. Класократією він називає «метод організації аристократії такої нації, яка в процесі свого матеріального і расового розвитку вже виразно поділилась на органічні класи, володіючи персонально і безпосередньо своїми засобами продукції та спаяні міцно внутрі однаковим способом матеріальної праці та однаковою психологією як з цього однакового способу праці, так і з їх внутрішнього расового рідства і зі спільної історичної традиції» [6, с. 450]. Ця правляча аристократична меншість обмежує свою владу послухом монархові, влада якого обмежується законами, встановленими двома законодавчими палатами – територіальною і трудовою, в які входили б представники, відповідно, територій (земель) та класократичних трудових організацій. Як справедливо зазначає М. Віхров, «ідеалом Липинського була парламентська монархія – лад, за якого гетьманська влада буде обмеженою і законом, і представництвом, і наявністю сильного прошарку приватних власників» [2].

Поряд з територіальним патріотизмом важливим чинником державотворення, на думку В. Липинського, виступає консерватизм. Він являє собою утвердження всередині українського громадянства організованих сил авторитету, дисципліни, правопорядку, політичної культури, здатних стати в майбутньому носіями української державної влади. В. Липинський справедливо зазначає, що слабкість національного відродження в Україні полягає значною мірою в квалості соціально-політичних та інтелектуальних верхів українства. Тому, необхідно повернутись до українства традиційних консервативних соціальних шарів.

Історія доводить, що не з плебсу, а з «панської меншості», зі «старих панів» йшла в Україні ініціатива змагання за національно-державну незалежність. Народи, що не вміють витворити або відтворити власних «панів», власної провідної верстви, засуджені на те, щоб навіки коритися панам чужим.

У своєму вченні про еліту В. Липинський виходить із маккіавелівської традиції європейської соціологічної думки в особах таких соціологів, як В. Парето, Г. Моска, Р. Міхельс. Вони вважають, що невід'ємним атрибутом соціальної системи є наявність найвищого привілейованого стану суспільства – еліти.

На думку Липинського, історичну еліту як державотворчу силу утворюють вихідці із чужих племен. Скажімо, в українському суспільстві носіями елітної культури є аж ніяк не самі українці, а поляки. Поляки, асимілюючись з «українською народною масою», стимулюють процес відокремлення її в масі руських племен.

Логічне завершення свого вчення про еліту Липинський вбачав у ідеї «надлюдини», людини – державного символу, який завершував би собою органічну ієрархію соціального світу і втілював у собі єдність нації та держави.

Значну увагу в своїй політичній концепції В. Липинський приділяє ролі релігії і церкви. Християнська релігія необхідна й обов'язкова передумова відновлення української державності. Наполягаючи на дотриманні християнських моральних норм у політиці, він рішуче протестував проти змішування релігії й політики, проти втручання держави у церковні справи і проти перебирання церквою на себе навіть незначних політичних функцій. Липинський розглядає релігію як ідею, яка може примирити українство, спрямувати його до зміцнення держави. Оскільки будь-які потрясіння на релігійному ґрунті можуть бути особливо небезпечними для майбутньої української держави, вчений вважає необхідним усім релігіям надати рівні права. Монархізм випливає з класократії, класократія – з християнського ієрархічного погляду на світ, і все це сполучається між собою органічно – у цьому суть політичної доктрини В. Липинського [7, с. 140].

Важливе місце в його доктрині займає концепція хлібороба як підставової рушійної сили політичного процесу. На його думку, майбутня держава повинна спиратися насамперед на хліборобський клас, який в союзі з військовими виступить її визначальним чинником.

Тезисно сформулюємо концептуальні засади політичної програми В. Липинського.

I. Вчення про національну еліту.

1. Головне завдання – повне національне визволення і створення власної держави (з повною свободою, державною і культурною незалежністю української нації):

а) основна причина поразки української держави 1917–1920 рр. – позиція української демократичної інтелігенції:

– зневага і вороже ставлення до державної незалежності України;

– орієнтація на зв'язок з російською інтелігенцією заради розвитку України в межах всеросійської федерації.

б) основна ідейно-теоретична передумова державної незалежності – національний ідеалізм:

– загальна любов і відданість нації без поділу на класи та групи – незалежність потрібна і аристократу, і землеробу;

– визначення єдиним змістом національної ідеї – безумовну свободу і незалежність нації;

– об'єднати українських «хлібороба-гетьманця, інтелігента-демократа й пролетаря-більшовика» на основі «національної ідеї та інстинкту любові до матері-України» – під силу тільки еліті української нації.

2. Особливості української інтелігенції:

– надання пріоритету аграрному, а не національному питанню – намагання об'єднати народ ідеями розподілу землі, а не державної незалежності;

– при наявності високих моральних чеснот та ідейності – відсутність ефективних методів національної боротьби;

– відсутність взаєморозуміння і внутрішнього світу з основою української нації – хліборобським класом;

– «проросійська» або «пропольська» орієнтація – в залежності від геополітичних та історичних обставин.

3. Українське панство (шляхта) – історична національна еліта українського суспільства, яка:

а) всіляко зацікавлена в державній незалежності України, бо тільки в умовах незалежності має змогу свої станові права та інтереси піднести на рівень загальнонаціональних;

б) формує матеріальний фундамент національної культури, залишаючись її провідним духовним творцем;

в) здатна зберегти українську культуру на основі свого духовного потенціалу та матеріального;

д) здатна творити українську державність на основі історичного досвіду спільної діяльності з козацтвом, міщанством, духовенством.

II. Вчення про гетьманщину як монархічну державу.

Монархія в формі гетьманату не є традиційною феодальною монархією, а є творчим продовженням кращих елементів монархії:

- а) незалежність від політичних партій та інших соціально-політичних сил та напрямів;
- б) незалежність від «маси»: невиборчий шлях формування звільняє від необхідності «потурати» виборцям, «загравати» з масами чи окремими верствами населення;
- в) можливість ігнорувати інтереси недержавницьки настроєних груп заради збереження державних інтересів;
- г) опора на аристократію як найкращу в даний історичний момент частину нації.

Особливості української монархії-гетьманату:

- а) гетьманство – найбільш доцільна й історично оправдана форма державницького управління в Україні;
- б) гетьманство – трудова національна монархія, яка в особі гетьмана персоніфікує єдиновладдя ідеї нації над всім народом і його класами;
- в) гетьман – монарх, який визначається всією нацією, але має бути нащадком гетьманського роду;
- г) основа гетьманства – аристократія, яка завдяки своїй матеріальній силі, інтелектуальному потенціалу і культурному рівню здатна спочатку витворити, сконструювати себе саму, а потім зорганізувати всю націю в державотворенні;
- д) хліборобський клас – джерело аристократії як основи гетьманства – тим самим є виток і завершенням гетьманства як державної монархії.

III. Вчення про націю.

1. Націотворчим фактором є держава – держава і національна незалежність є тотожними: нація, щоб вижити і відбутись як нація, має на основі єдиної національної ідеї об'єднатись економічно, політично та духовно в єдину державу.

2. Нація – це всі мешканці даної землі, як конкретної, тільки цим мешканцям належної території, і об'єднані любов'ю до цієї землі. Нація – це територіальне об'єднання людей, яке ґрунтується на почутті територіального патріотизму.

3. Умови формування нації:

- а) наявність на даній території політично активної верстви населення, наділеної сильним жаданням влади та вірою в законність і здійсненність свого прагнення до самостійності;
- б) наявність в політично-активній верстві ідеї патріотизму або здатність розвинути в собі патріотизм;
- в) наявність категорії організаторів ідеології та виробництва, авторитетних як для держави, так і для громадян;
- г) наявність національної ідеології як основи формування національної свідомості і стимулюючого фактора для інших умов формування нації.

IV. Вчення про державу (державотворення або націотворення).

1. Національна аристократія – активна група (частина) етнографічної маси людей, яка об'єднує і організовує цю масу в націю навколо певних політичних цінностей і, насамперед, на основі національної ідеї. Не може бути нації без національної аристократії і нації без національної держави.

2. Методи формування національної аристократії:

- а) класократичний – здобуття активною меншістю (аристократією) свого права на панівне становище в суспільстві шляхом насилля зверху, але з наступним формуванням відносин з пасивною більшістю на базі громадських законів, без насилля, лише правовими засобами;
- б) охлократичний («охлос» – маса) – здобуття активною меншістю панівного положення в суспільстві шляхом насилля знизу проти власної аристократії, а для того, щоб повести за собою масу, активна меншість застосовує містичну ідею, яка сприймається масою (наприклад, ідея комуністичної рівності);
- в) демократичний або хаотичний – здобуття активною меншістю панівного становища в суспільстві ненасильницьким шляхом, але з наступним застосуванням сили державного апарату проти спроб пасивної більшості вдатись до самостійних дій [1, с. 375–377].

Важливим чинником соціально-політичного розвитку будь-якої нації, на думку Липинського, є консерватизм як перша і невідмінна умова дотримання принципу легітимізму в розбудові національної держави. Покладений в основу класократичної концепції, він зумовлює оптимальність політичної тактики

при переході від імперії до повнокласового/класократичного суспільства, а також те, що останнє само постає оптимальною формою національної держави, яка найбільш відповідає культурному та соціально-економічному рівню розвитку України.

Тому більшість теоретичних соціально-філософських та історичних праць Липинського переслідують загалом єдину головну мету: обґрунтування й створення рівноваги громадсько-політичних сил, тобто закладення основ і початків громадянського суспільства в Україні.

І нарешті, підводячи узагальнюючий висновок, слідом за В. Липинським стверджуємо: ніхто не збудує держави, якщо українці самі її не збудують. Ніхто не зробить з українців нації, якщо вони самі нею не стануть.

Таким чином, державницькі монархічні погляди в сполученні з засадами християнства, етики і консерватизму складають зміст політичної та історичної концепції В. Липинського, концепції, яка відтворила новий, державницький, консервативний напрям в українській суспільній думці.

ЛІТЕРАТУРА

1. Багнюк А. Філософія : Навчальний посібник для коледжів, технікумів, училищ. Ч. 1. Рівне : Б.в., 1997. 471 с.
2. Віхров М. Липинський і Донцов: спір на грані двох світів. *Тиждень*. 19 квітня 2022. URL: <https://tyzhden.ua/lypynskij-i-dontsov-spir-na-hrani-dvokh-svitiv/> (дата звернення: 31.03.2023).
3. Липинський В.К. Листи до братів-хліборобів. Про ідею і організацію українського монархізму. Київ : Філадельфія, 1995. 470 с.
4. Історія філософії України. Хрестоматія : навч. посібник / упорядники М.Ф. Тарасенко, М.Ю. Русин, А.К. Бичко та ін. К.: Либідь, 1993. 560 с.
5. Націоналізм, патріотизм і шовінізм (Лист п. В. Липинського до п. Богдана Шеремета, писаний у Файхенаві дня 12.XII.1925 у відповідь на поставлене питання). *Сучасність*. 1992. № 6. С. 94–106.
6. Політологія: Кінець XIX – перша половина XX ст. : хрестоматія / за ред. О.І.Семківа. Львів : Світ, 1996. 800 с.
7. Потульніцький В.А. Історія української політології (концепції державності в українській зарубіжній історико-політичній науці) Київ : Либідь, 1992. 232 с.

O. Sytnyk. Political doctrsne V. Lypinsky: conceptual basis. – Article.

Summary. The basic conceptual foundation of the political science doctrine of V. Lypynskiy are considered: ukrainian statehood, elite state, elite, traditionalism and conservatism.

Key words: tradition, conservatism, elite, classocracy, religion, church, national aristocracy.

UDC 378.147:811.111

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-5682/2023/38/39>

V. G. Chornobai

*Senior Lecturer at the Philology Department,
Dnipro State University of Agriculture and Economics
Dnipro, Ukraine*

LEARNING ENGLISH IN AGRICULTURAL UNIVERSITIES (PROBLEMS AND DIFFICULTIES)

Summary. The modern world of the labor market is very saturated with specialists in a wide variety of fields, as people have realized that they can build a career not only in their country, but anywhere. This means that all future specialists must be fluent in foreign languages, especially English, since it is the official language of the entire planet. Sometimes learning a foreign language in technical (agricultural) higher education institutions is a problem, because students themselves, and sometimes even parents, do not consider it necessary to pay due attention to language learning. But for agricultural higher education institutions, professional language training is a priority, as we understand that it will help future specialists to become more competitive specialists who will be able to solve their professional tasks and problems at the international level without intermediaries.

Key words: communication, professional communication, exchange of information, business communication, foreign language, motivation, language barrier, attention, memory, comprehensive approach.